

Стратегія

макропруденційної
політики

Вступ	3
І Основи макропруденційного регулювання	4
Що таке макропруденційна політика і для чого вона потрібна	4
Цілі макропруденційної політики	5
Принципи макропруденційної політики	6
Макропруденційні інструменти	6
І Умови впровадження макропруденційної політики в Україні	8
Чому Україна потребує макропруденційного регулювання	8
Інституційне середовище	9
Взаємодія з іншими видами економічної політики	11
Інформаційне підґрунтя	12
І Практика макропруденційної політики в Україні	14
Етапи проведення макропруденційної політики	14
Роль стрес-тестування	16
Фокус макропруденційної політики	17
Цілі та макропруденційні інструменти в Україні	19
Система комунікації	20
Глосарій	22

Вступ

Національний банк України (далі – НБУ) публікує Стратегію макропруденційної політики (далі – Стратегія). У ній докладно й доступно описано систему макропруденційного регулювання та як НБУ застосовуватиме його в Україні. Публікація Стратегії сприятиме прозорості, зрозумілості та передбачуваності макропруденційної політики для учасників фінансового ринку. Це підвищить її ефективність у досягненні основної мети – фінансової стабільності в Україні.

Необхідність підготовки Стратегії назріла давно. У багатьох країнах світу макропруденційне регулювання стрімко розвивається протягом останнього десятиріччя після глобальної кризи. В Україні глибокі кризи 2008–2009 рр. та 2014–2016 рр. загострили необхідність підтримання фінансової стабільності. І тому в середині 2015 року в Законі України «Про Національний банк України» було закріплено, що сприяння фінансовій стабільності – друга за важливістю функція НБУ після підтримки цінової стабільності. Таким чином, НБУ по суті отримав мандат на розроблення та проведення макропруденційної політики в Україні. Пропонована Стратегія закладає основу для цього.

У першій частині документа наведено короткий теоретичний огляд суті, цілей, принципів та інструментів макропруденційної політики. Другу частину присвячено особливостям макропруденційного регулювання в Україні. Третя – розкриває практичні питання реалізації макропруденційної політики в Україні. У ній НБУ загострює увагу на ключових ризиках, реалізація яких може порушити нормальне функціонування фінансового сектору, та способах протидії їм. Також наведено приблизний перелік макропруденційних інструментів, які НБУ використовує або використовуватиме згодом, щоб забезпечити фінансову стабільність.

У Стратегії увагу зосереджено переважно на банківському секторі, оскільки на сьогодні НБУ не є регулятором інших сегментів фінансового сектору. Якщо з часом НБУ отримає ширші повноваження, то цей документ буде доповнено.

Стратегію було обговорено на засіданні Комітету з фінансової стабільності та затверджено Правлінням НБУ в листопаді 2018 року.

Основи макропруденційного регулювання

Що таке макропруденційна політика і для чого вона потрібна

Макропруденційна політика запобігає накопиченню та реалізації системних ризиків у фінансовому секторі, щоб не допустити перебоїв у його функціонуванні. Кінцева мета макропруденційної політики – забезпечення фінансової стабільності, тобто стану фінансової системи, за якого вона здатна належно виконувати основні функції – фінансове посередництво та здійснення платежів – й успішно протистояти кризовим явищам. Досягнення цієї мети сприятиме сталому економічному зростанню.

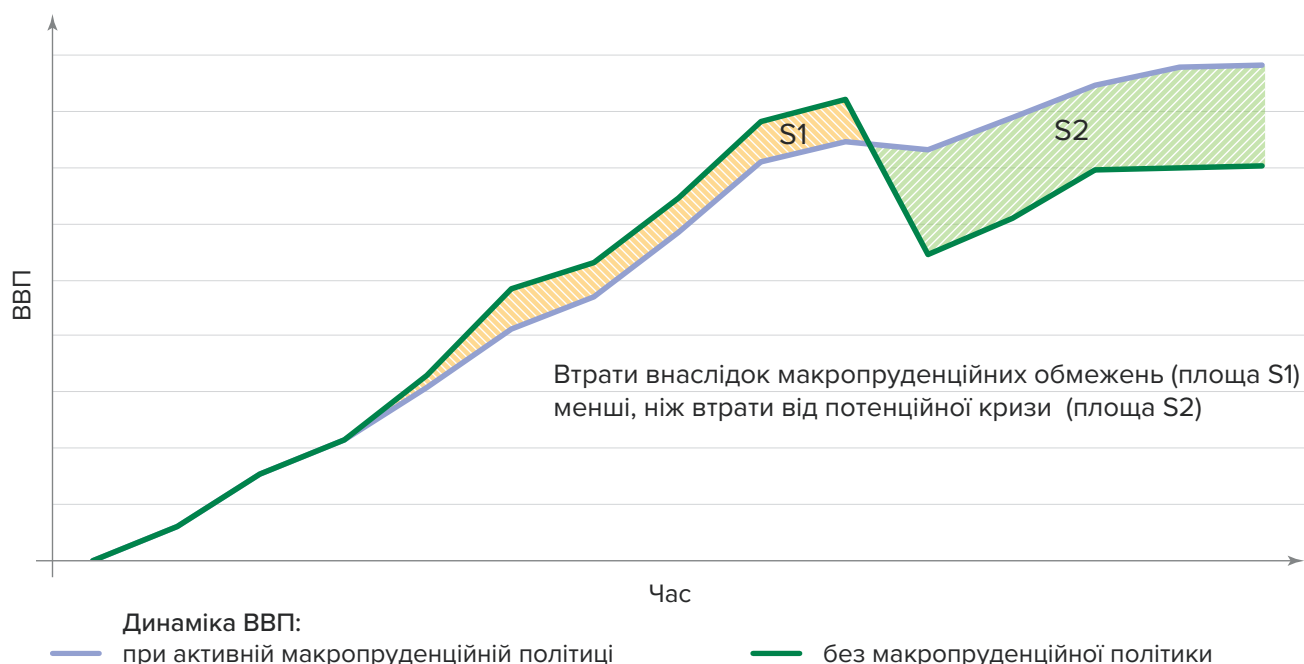
Виникнення макропруденційної політики – результат переосмислення історії економічних криз. Світовий досвід показав, що для гарантування належного функціонування фінансової системи в кризові періоди недостатньо мати ефективний нагляд за окремими фінансовими установами, адже система не є простою сумою окремих складових. Стійкість навіть усіх без винятку учасників фінансового ринку поодиночі не завжди забезпечує стійкість та безперебійну роботу фінансового сектору в цілому. Наприклад, добре капіталізований банк виконає свої зобов'язання перед вкладниками навіть під час кризи, проте може тимчасово відмовитися від

нового кредитування, поглиблюючи рецесію. З цього випливає висновок: фінансовий сектор потрібно регулювати не лише на рівні окремих установ, але і як систему загалом.

Макропруденційна політика не здатна повністю усунути системні ризики, але може не допустити їх надмірного накопичення та знизити ймовірність їх реалізації. Таким чином, вона підвищує стійкість економіки, знижує волатильність ВВП, що підтверджують результати емпіричних досліджень¹. Однак ця політика може мати й негативні побічні ефекти, наприклад, тимчасове погіршення доступу населення та бізнесу до кредитних ресурсів. Це може зумовлювати порівняно нижчі темпи економічного зростання – плату за стійкість до фінансових криз.

Складність макропруденційної політики полягає в тому, що відповідні інструменти слід застосовувати тоді, коли ризики для фінансової системи здаються незначними. У такі моменти уповноваженим особам може бракувати рішучості (так званий ефект небажання діяти – inaction bias), адже в період кредитної експансії доцільність обмежень складно донести до учасників ринку, політиків та домогосподарств.

Схема впливу макропруденційної політики на економічний цикл

¹ https://www.bis.org/publ/qtrpdf/r_qt1709g.pdf

Поява макропруденційної політики

Теоретична концепція макропруденційної політики була сформована наприкінці 1970-х років. На практиці її почали масово застосовувати тільки після трьох криз: японської 1990-го, азійської кінця 1990-х і глобальної 2007–2008 років. У 1980-х макропруденційна політика з'явилася в документах Банку міжнародних розрахунків як новий, окремий вид політики, спрямований на підтримку стійкості фінансової системи в цілому.

Уперше макропруденційні заходи застосували центральні банки Гонконгу в 1990-х роках, Південної Кореї та Сінгапуру в 2000-х роках у відповідь на приплив надлишкового капіталу. Після кризи 2008–2009 років «макропруденційна концепція» набула значного поширення. У центральних банках почали створювати окремі підрозділи з фінансової стабільності, спеціалізовані на макропруденційних аналізі й регулюванні, оприлюднювати звіти про фінансову стабільність.

На міжнародному рівні в 2009 році було створено Раду з фінансової стабільності, а в 2010 році – Європейську Раду системних ризиків (далі – ESRB). Також у 2010 році Базельським комітетом з банківського нагляду (далі – BCBS) було узгоджено Базель III, а в 2013 році було прийнято нові Регламент та Директиву про вимоги до

капіталу – CRR/CRD IV, які, серед іншого, упроваджують макропруденційні інструменти. ESRB оприлюднила рекомендації до макропруденційної політики, утілені в посиленні мандатів центральних банків із забезпечення фінансової стабільності, створенні міжвідомчих рад/комітетів з фінансової стабільності високого рівня.

Цілі макропруденційної політики

Одна з фундаментальних цілей багатьох центральних банків світу – сприяти фінансовій стабільності, що є передумовою сталого економічного зростання. Для досягнення цієї цілі регулятори запобігають накопиченню системних ризиків, щоб знизити вірогідність виникнення кризових явищ, а також посилюють стійкість фінансового сектору.

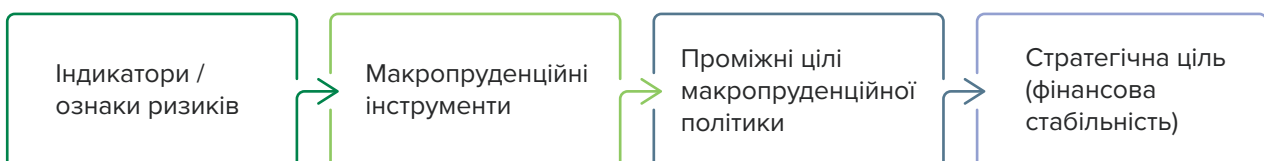
Відповідно до рекомендацій ESRB стратегічні цілі макропруденційної політики досягаються через низку тактичних (проміжних) цілей.

Для досягнення проміжних цілей центральні банки та інші регулятори використовують макропруденційний інструментарій. Вибір інструменту залежить від індикаторів та ознак ризику, що виникатимуть у певний момент.

Система цілей макропруденційної політики²

Етапи досягнення стратегічної цілі

² Оригінальні назви проміжних цілей макропруденційної політики, визначених ESRB: 1) Mitigate and prevent excessive credit growth and leverage; 2) Mitigate and prevent excessive maturity mismatch and market illiquidity; 3) Limit direct and indirect exposure concentrations; 4) Limit the systemic impact of misaligned incentives with the view to reducing moral hazard; 5) Strengthen the resilience of financial infrastructures.

Принципи макропруденційної політики

Проводячи макропруденційну політику регулятори керуються низкою принципів, що покликані забезпечити дієвість заходів. Дотримання цих принципів – запорука ефективності регулювання.

- 1. Незалежність.** Макропруденційна політика має бути незалежною від інших функцій центральних банків та регуляторів (монетарної політики, мікропруденційного нагляду) та від зовнішніх впливів фінансового сектору чи органів влади. Це дасть змогу не допустити домінування короткострокових цілей над довгостроковими. Наприклад, під час економічного буму фінансові установи можуть не погоджуватись із посиленням регуляторних вимог до них. Для стримування цього тиску центральний банк або інші регулятори мають дотримуватися принципу незалежності.
- 2. Прозорість.** Цілі та підстави для застосування макропруденційних інструментів повинні бути зрозумілими для учасників фінансового ринку та громадськості. Центральний банк повинен вчасно інформувати про регуляторні зміни відповідні цільові аудиторії, щоб вони мали достатньо часу для підготовки.
- 3. Превентивний підхід.** Центральний банк повинен заздалегідь визначати системні ризики та вчасно вживати заходів, щоб звести їх до мінімуму. Якщо рівень загроз у певний момент оцінити важко, і доводиться обирати між бездіяльністю чи потенційно надмірним реагуванням, центральний банк найімовірніше обере друге, адже втрати від криз зазвичай перевищують недонадходження від запровадження макропруденційних обмежень.
- 4. Передбачувана (раціональна) гнучкість (guided discretion).** Макропруденційні інструменти слід застосовувати відповідно до заздалегідь визначених правил. Відхилення від них можливі лише тоді, коли подібні рішення будуть належно обґрунтовані.
- 5. Координація.** Ефективність макропруденційної політики залежить від її координації з іншими політиками, що належать до компетенції центрального банку та інших органів влади. Центральний банк повинен забезпечувати належну координацію.
- 6. Пропорційність.** У результаті застосування макропруденційних інструментів до фінансових установ висуватимуться певні вимоги. Вони мають бути пропорційні внеску конкретної установи в загальний розмір системного ризику.
- 7. Уникнення регуляторного арбітражу.** Макропруденційна політика буде ефективною лише

тоді, коли учасники фінансового ринку не матимуть змоги уникнути обмежень, мігруючи в менш регульовані сегменти. Макропруденційні інструменти мають бути націлені передусім на ті об'єкти та операції, що не можуть перейти в суміжні сегменти фінансового ринку без значних втрат.

- 8. Врахування національних особливостей.** Макропруденційна політика повинна враховувати національні особливості фінансової системи, щоб обрані інструменти були дієвими та сприяли досягненню цілей. Наприклад, в Україні до таких особливостей належить велика частка держбанків. Це зменшує доцільність використання буфера капіталу для системно важливих банків.

Макропруденційні інструменти

Макропруденційні інструменти прийнято поділяти на інструменти капіталу, ліквідності та інші, зокрема секторальні. Тим часом жодна класифікація не може бути повною, адже регулятори створюють нові, додаткові інструменти, якщо цього потребують стан розвитку та національні особливості фінансового сектору. Вибір інструменту залежить від проміжних цілей, яких потрібно досягнути. Водночас часто за допомогою одного інструменту досягають кількох цілей. Нижче подано опис найпоширеніших у світовій практиці інструментів.

Інструменти капіталу

Контрциклічний буфер капіталу (countercyclical capital buffer, CCB)

Суть інструменту полягає у встановленні вищих вимог до капіталу (буфера) у період кредитної експансії з можливістю зниження вимог або повної його деактивації в моменти економічного спаду, коли системні ризики матеріалізуються. Мета інструменту – знизити проциклічність фінансової системи. Запровадження контрциклічного буфера капіталу підвищує стійкість банківської системи, захищає її від потенційних утрат та опосередковано обмежує експансивну фазу кредитного циклу. Основний критерій для встановлення чи зняття буфера – розрив між темпами зростання кредитів та ВВП. Крім цього, беруться до уваги й інші індикатори, зокрема співвідношення цін на житло та доходів населення, частка витрат на обслуговування боргів у доходах домогосподарств та нефінансових корпорацій тощо.

Буфер системної важливості (buffer for systemically important banks)

Встановлюються додаткові вимоги до капіталу системно важливих банків, банкрутство яких може мати серйозні наслідки для фінансової системи та економіки. Запровадження цього інструменту підвищує здатність таких банків покривати втрати, що зменшує імовірність кризових явищ та масштаб їх наслідків. Також буфер може певною мірою нівелювати окремі конкурентні переваги системно

важливих фінустанов. Це дає змогу зберегти рівні ринкові умови для малих і середніх банків.

Буфер системного ризику (systemic risk buffer, SRB)

Передбачає формування додаткового запасу капіталу для зниження вразливості до довготермінових структурних (нециклічних) системних ризиків. Може застосовуватися до всіх або до окремих груп банків. За рекомендацією ESRB повинен покривати ризики, що не є вимірюваними, однорідними та стандартизованими, як-то кредитний, ринковий чи операційний ризики. Натомість буфер має створюватися на покриття ризиків, які спричинені, зокрема високою концентрацією в секторі, високим рівнем взаємопов'язаності, розміром фінансової системи (відносно ВВП), фінансовими інноваціями, що підвищують складність системи. У разі одночасної дії буфера системної важливості та буфера системного ризику банки повинні дотримуватися більшого з них.

Буфер консервації капіталу (capital conservation buffer, CCB)

Мета інструменту – створити запас капіталу в нестресовий період понад мінімальні обов'язкові вимоги для покриття можливих збитків та недопущення порушення мінімальних вимог до достатності капіталу в майбутньому. Таким чином знижується проциклічність кредитування. Переважно буфер консервації визначають як мікропруденційний інструмент, який може бути використано для досягнення макропруденційних цілей.

Коефіцієнт левериджу (leverage ratio)

Розраховується як відношення капіталу першого рівня до всіх активів (балансових та позабалансових), незважених на ризик. Підтримання коефіцієнта на необхідному рівні дає змогу обмежувати нарощення банками активних операцій за рахунок залучених коштів. Слугує додатковим запобіжником надмірного зростання балансів за умови, якщо ваги ризику активів не відображають фактичної ризиковості операцій. Перевагою інструменту є його простота і прозорість, оскільки для його розрахунку активи не розподіляються за ступенем ризику. Базельський комітет з банківського нагляду встановив мінімальне значення коефіцієнта левериджу на рівні 3%.

Інструменти ліквідності

Коефіцієнт покриття ліквідністю (liquidity coverage ratio, LCR)

Розраховується як відношення суми наявних у банку ліквідних активів до чистих відпливів коштів, що очікуються протягом тридцяти днів у разі виникнення кризових явищ. Підтримуючи коефіцієнт на певному рівні, фінустанови зберігають достатній рівень ліквідності, щоб пережити кризовий період. LCR часто визначають як мікропруденційний інструмент, який через встановлення додаткових вимог (фіксованих

або змінних у часі) може використовуватися для досягнення макропруденційних цілей³. Наприклад, регулятори можуть знижувати вимоги до LCR під час системної кризи ліквідності, щоб банки мали змогу в повній мірі виконувати свої зобов'язання перед вкладниками.

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (net stable funding ratio, NSFR)

Визначає мінімальну частку стабільного (довгострокового) фондування залежно від ліквідності та залишкової строковості активів банку. Інструмент спонукає банки переорієнтовуватися на довгострокові джерела фінансування і не кредитувати на довгий термін, покладаючись виключно на коротке фінансування. Цей коефіцієнт знижує невідповідність між активами та зобов'язаннями, що може допомогти зменшити амплітуду кредитного циклу. NSFR часто визначають як мікропруденційний інструмент, який через встановлення додаткових вимог (фіксованих або змінних у часі) може використовуватися для досягнення макропруденційних цілей³.

Інші інструменти

Встановлення граничного співвідношення розміру кредиту та вартості забезпечення (loan-to-value ratio, LTV)

Інструмент обмежує максимальний розмір кредиту домогосподарствам залежно від вартості забезпечення, що банк отримує за кредитом. Запобігає виникненню бульбашок на ринку нерухомості та надмірному зростанню іпотечного кредитування. Регулятор може встановлювати граничне значення LTV для всіх нових іпотечних кредитів або лише для виданих під заставу тієї нерухомості, ціни на яку зростають найвищими темпами.

Встановлення граничного співвідношення суми обслуговування боргу та доходу позичальника (debt-service-to-income ratio, DSTI) або загальної суми кредиту та доходу (debt-to-income ratio, DTI).

Інструменти обмежують максимальну суму кредиту, який може отримати домогосподарство, залежно від рівня його доходів. Запобігають надмірному зростанню іпотечного або споживчого кредитування та заборгованості домогосподарств.

Підвищені вимоги до розкриття інформації

Регулятор може вимагати від банків частіше або детальніше розкривати певну інформацію. Цей інструмент збільшує поінформованість громадськості про діяльність фінустанов, підвищуючи стійкість фінансової системи. Додаткове розкриття інформації підвищує якість оцінювання ризиків учасниками фінансового ринку, зокрема ризиків платоспроможності та ліквідності контрагентів.

³ https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/140303_esrb_handbook_mp.en.pdf

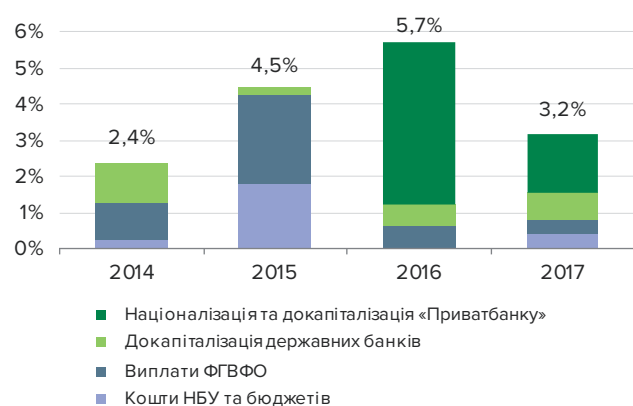
Умови впровадження макропруденційної політики в Україні

Чому Україна потребує макропруденційного регулювання

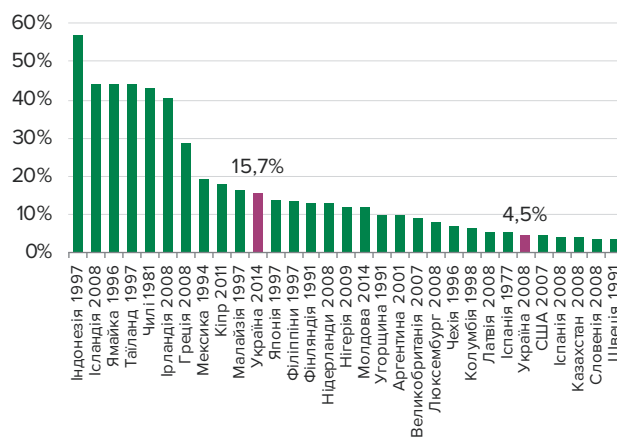
В Україні проблема збереження фінансової стабільності стоїть особливо гостро. За частотою системних банківських криз країна входить до світової трійки лідерів⁴: протягом останніх 20 років вона пройшла через три глибокі фінансові кризи.

Остання трапилася у 2014–2016 рр. Прямі фінансові витрати на подолання її наслідків становили 15,7% від ВВП⁵ відповідних років – це помірний показник порівняно з іншими країнами. Водночас прямі втрати всієї економіки становили понад 38% від ВВП⁶. Наслідки цієї системної кризи ще довго обмежуватимуть банківське кредитування та економічне зростання.

Витрати держави на подолання банківської кризи в Україні 2014–2016 рр., % від ВВП

Витрати держав на подолання банківських криз, % від ВВП

Витрати – це частина загальної суми, витраченої державою на реструктуризацію фінансового сектору. До них належать витрати на рекапіталізацію банків, але не входять кошти, витрачені на купівлю активів, згодом проданих, та на підтримку ліквідності, пізніше повернену. Націоналізація Приватбанку та докапіталізація державних банків – сума випущених ОВДП для формування статутного капіталу банків у відповідному році. Кошти НБУ враховують кредити рефінансування НБУ, які не були повернуті неплатоспроможними банками. Кошти бюджетів – розміщені у неплатоспроможних банках кошти бюджетів усіх рівнів. Дані по Україні включають кошти рефінансування банків, визнаних неплатоспроможними.

Джерело: НБУ, ФГВФО, МВФ (Systemic Banking Crises Revisited, 2018)

Глибина та частота системних криз в Україні була зумовлена низкою фундаментальних проблем. Серед них – брак ефективного банківського регулювання на мікрорівні та системи підтримки фінансової стабільності, зокрема заходів для запобігання виникненню та накопиченню системних ризиків. Інакше кажучи, банківський сектор не був готовий до криз у минулому. Тому НБУ був змушений втручатися в ситуацію лише в розпал кризи та вдаватися до потужних і непопулярних серед клієнтів банків заходів, таких як ліміти на зняття депозитів.

Останні дві кризи мали низку спільних рис, хоча в окремих аспектах були відмінними.

Криза 2008–2009 років

Цю кризу спричинили циклічні фактори, зокрема

швидке нарощення кредитування. Через доступ до дешевого зовнішнього фондування банки інтенсивно кредитували населення та бізнес в іноземній валюті. Позичальники переважно не хеджували валютний ризик, тому значна девальвація гривні негативно вплинула на їхню платоспроможність.

Іпотечний сегмент став джерелом системних ризиків. Доступне кредитування спричинило різке зростання попиту на житло. Ціни на житлову нерухомість стрімко підвищилися. Це заохотило населення брати кредити на купівлю житла в очікуванні, що ціни на нього і надалі зростатимуть.

Після початку кризи системні ризики реалізувалися сповна. Унаслідок різкої девальвації гривні боргове навантаження на домогосподарства різко зросло,

⁴ Laeven, Valencia. Systemic Banking Crises Revisited. IMF. 2018.

<https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/09/14/Systemic-Banking-Crises-Revisited-46232>

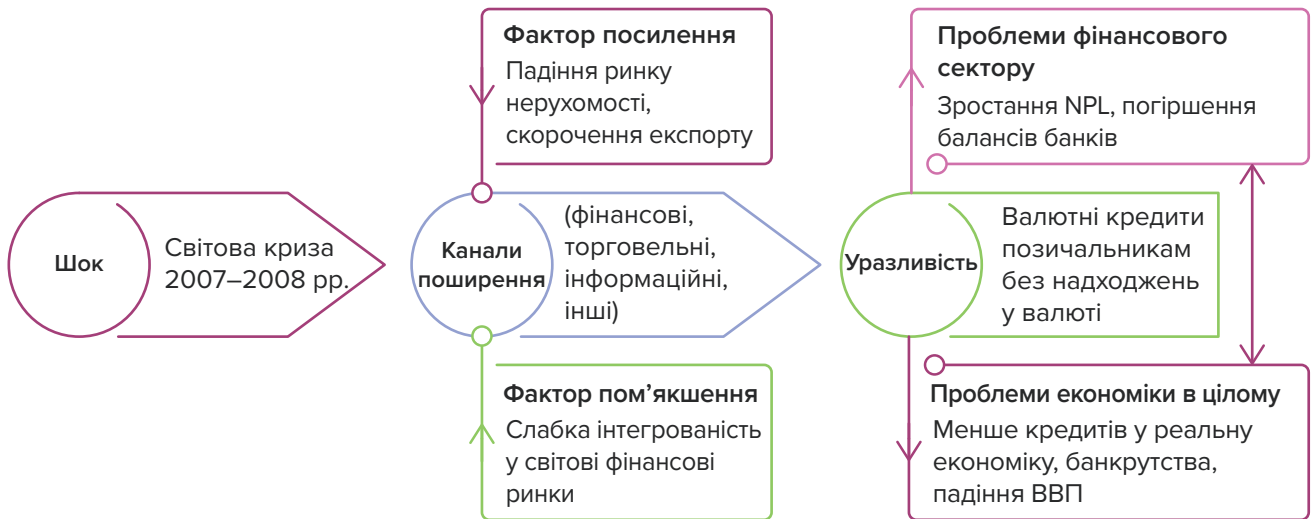
⁵ Відповідно до оцінок НБУ.

⁶ <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=50604896>

бо вони переважно не мали доходів у валюті. Ціни на нерухомість різко знизилися в доларовому еквіваленті, зокрема й на заставлену за кредитами

нерухомість. Частка недіючих непрацюючих валютних іпотечних кредитів після кризи різко зростає.

Реалізація системного ризику (на прикладі кризи 2008-2009 років)

Криза 2014–2016 років

Ця криза була радше структурною через низку причин:

- накопичення значних обсягів кредитів пов'язаним із банками особам до початку кризи. Зокрема, понад 97% кредитів у корпоративному портфелі Приватбанку, найбільшого українського банку, було надано підприємствам, пов'язаним із акціонерами;
- надмірне кредитування державними банками підприємств, пов'язаних із політично впливовими особами: майже 2/3 кредитного портфеля становили саме такі кредити;
- значна кількість кептивних банків, що не займалися фінансовим посередництвом, а лише обслуговували окремі бізнес-групи або спеціалізувалися на виведенні капіталу за кордон та відмиванні нелегальних доходів;
- низька ліквідність сектору, значні невідповідності між строковістю активів та пасивів;
- висока взаємопов'язаність слабких банків у окремих сегментах, зокрема міжбанківському кредитуванні. Це запускало ланцюгову реакцію після банкрутства однієї такої фінустанови.

Більшість із цих проблем виникла ще до кризи 2008–2009 років. Проте їх не оцінили належним чином,

а реакція регулятора на них не була достатньою ні до кризи, ні після її завершення. Дві наведені кризи ілюструють, якою високою може бути ціна недостатньо ефективного регулювання фінансового сектору як на рівні окремих фінансових установ, так і на рівні системи в цілому.

Інституційне середовище

НБУ – ключовий суб'єкт проведення макропруденційної політики

Відповідно до статті 6 Закону України «Про Національний банк України», НБУ в межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, у тому числі стабільності банківської системи за умови, що це не перешкоджає досягненню цінової стабільності. По суті, Закон наділяє НБУ мандатом на формування та проведення макропруденційної політики. Це відповідає нормам ЄС (рекомендаціям Єврокомісії та ESRB⁷).

У сприянні фінансовій стабільності НБУ орієнтується на рекомендації BCBS, ESRB, норми CRR/CRD IV.

У межах повноважень НБУ макропруденційну політику координує Комітет з фінансової стабільності (далі – КФС). Це комітет стратегічного рівня, який очолює Голова НБУ. Засідання КФС проводяться щокварталу або частіше за потреби.

⁷ Регламент ЄС (EU) N° 1092/2010: «Національні центральні банки повинні відігравати провідну роль у макропруденційному нагляді з огляду на їх знання та досвід, а також наявні повноваження в галузі фінансової стабільності»; Рекомендація ESRB від 22.12.2011 (ESRB/2011/3) стосовно макропруденційних мандатів національних органів, рекомендація В.3: «забезпечити провідну роль центральних банків у макропруденційній політиці...».

Основні завдання КФС – визначення системних ризиків, шляхів їх нівелювання, рекомендацій до застосування макропруденційних інструментів, координація дій підрозділів НБУ для забезпечення фінансової стабільності. Рекомендації КФС надає на розгляд Правлінню НБУ, яке ухвалює рішення про макропруденційне реагування. Якщо виявлений системний ризик перебуває поза межами повноважень НБУ, комітет може запропонувати Раді з фінансової стабільності його розглянути.

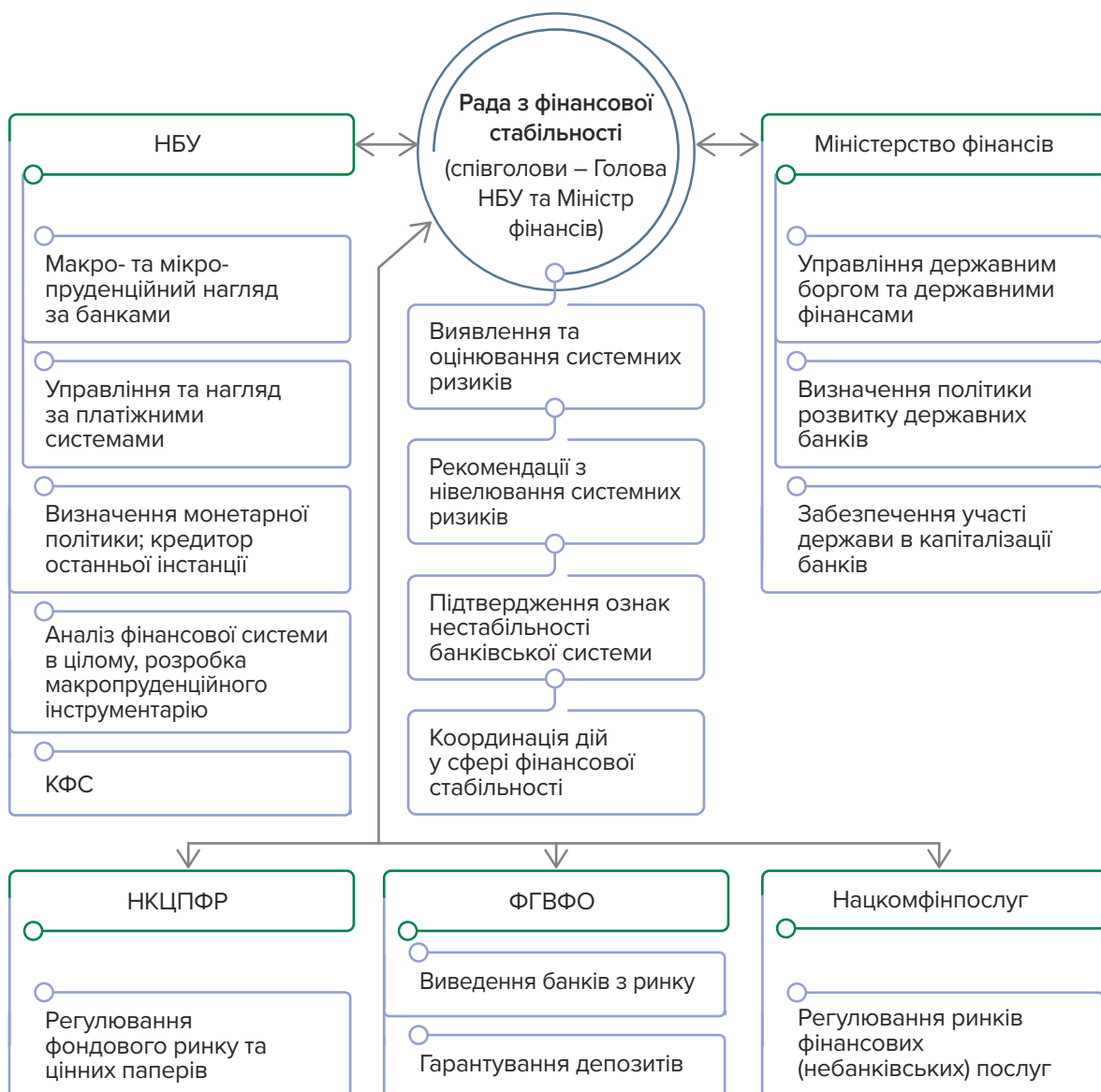
Міжвідомча координація

Фінансова стабільність у країні залежить як від банків, так і від небанківських фінансових установ. Це зумовлює необхідність організувати ефективну взаємодію між НБУ та іншими регуляторами фінансового сектору для реалізації заходів макропруденційної політики. З цією метою в 2015 році указом Президента було створено Раду з фінансової стабільності (далі – РФС). Виявлення та

нівелювання ризиків для фінансової системи – її ключове завдання.

РФС – платформа для обговорення загроз для фінансової стабільності на рівні керівників установ-учасниць. За потреби РФС надає рекомендації стосовно нейтралізації ризиків. Установи, яким адресована рекомендація, повинні виконати її або пояснити причини невиконання. Також відповідно до статті 7¹ Закону України «Про Національний банк України» РФС підтверджує наявність ознак нестійкого фінансового стану банківської системи, а також обставин, що загрожують стабільності банківської та/або фінансової системи держави. Підтвердження РФС таких ознак надає право НБУ визначити тимчасові особливості регулювання та нагляду за банками. Засідання РФС відбуваються принаймні щоквартально. За їх результатами РФС оприлюднює прес-релізи, а також публікує річні звіти про свою діяльність.

Рада з фінансової стабільності та ролі установ-учасниць

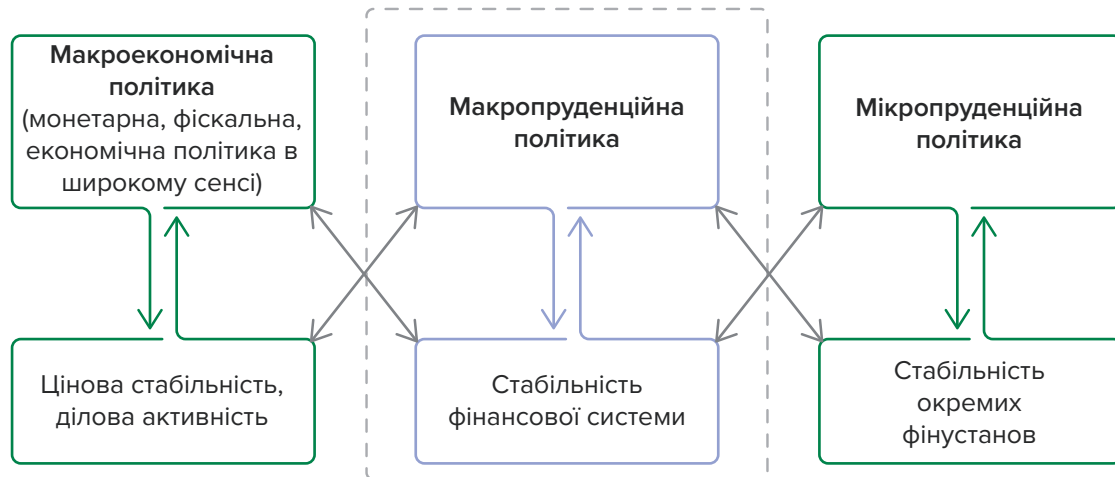

Взаємодія з іншими видами економічної політики

Здійснення ефективного макропруденційного регулювання, крім міжвідомчої координації, потребує взаємодії з іншими напрямами політики

центрального банку. У межах мандата НБУ макропруденційна політика перетинається з монетарною політикою та банківським (мікропруденційним) наглядом. Вони реагують на різні виклики й мають різні цілі, проте повинні взаємодіяти та доповнювати одне одного.

Взаємодія видів економічної політики

Монетарна політика

Це частина макроекономічної політики, що має на меті зберегти купівельну спроможність гривні, підтримуючи низькі, стабільні темпи інфляції. Така мета – одна з передумов фінансової стабільності. Водночас стабільніша система, доступніші фінансові послуги підвищують ефективність трансмісійного механізму монетарної політики. Інструменти монетарної політики – це «зброя великого калібру», що впливає на всю економіку, включно з фінансовим сектором. НБУ застосовує інструменти монетарної політики для цілей фінансової стабільності лише тоді, коли системний ризик або ускладнення в роботі фінансових ринків мають суттєвий вплив на перспективи інфляції та економічної активності. Для стабілізації фінансової системи вони зазвичай не підходять. У разі, якщо ризики формуються в окремих сегментах та на окремих ринках, макропруденційна політика є ефективнішою.

Цілі різних видів політики інколи можуть конфліктувати. Наприклад, м'яка монетарна політика може бути виправданою з урахуванням макроекономічних умов, проте створювати такі побічні ефекти, як зростання боргового навантаження позичальників та менш помірковане сприйняття ризиків кредиторами в умовах низьких процентних ставок. Перехід до жорсткої монетарної політики може спричинити зниження кредитоспроможності позичальників. Це обумовлює необхідність координації рішень НБУ з монетарної та макропруденційної політики.

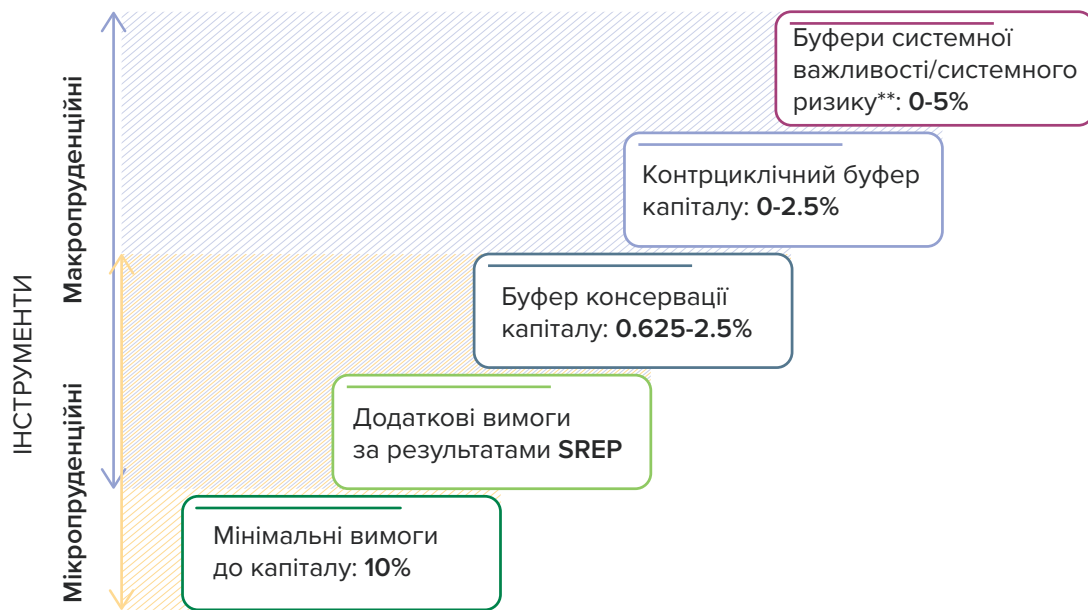
Банківський (мікропруденційний) нагляд

Мета банківського нагляду – стабільність банків, захист їхніх вкладників і кредиторів. Стійкість окремих установ є необхідною (проте недостатньою) передумовою міцності банківського сектору в цілому. Однією із ключових цілей банківського нагляду є вчасна ідентифікація проблем на рівні окремих банків та вчасне реагування, а в окремих випадках виведення їх із ринку. Фінансові установи, що не здатні протягом тривалого часу виконувати мінімальні регуляторні вимоги, послаблюють стійкість фінансового сектору.

Водночас між двома видами політики можливі конфлікти інтересів. Наприклад, під час фази зростання макропруденційна політика передбачає накопичення запасів (буферів) капіталу, хоча з точки зору мікропруденційного нагляду окремі установи можуть їх не потребувати. Під час кризи продаж застави банками може упередити погіршення їхнього фінансового стану, але спровокувати терміновий розпродаж активів за заниженими цінами (fire sales).

Однією з ключових сфер перетину мікропруденційного нагляду і макропруденційної політики є встановлення вимог до капіталу. Мінімальні вимоги до капіталу – це класичний мікропруденційний інструмент, тоді як контрциклічний буфер, буфер системної важливості та системного ризику – це класичні макропруденційні інструменти. Буфер консервації та буфер за результатами оцінки банків SREP є інструментом як мікро-, так і макронагляду.

Загальні вимоги до капіталу, у % від активів, зважених на ризик

НБУ визнає вищезазначені потенційні конфлікти інтересів між різними видами політики. Внутрішня система комітетів НБУ працює на засадах колегіальності і залучення керівників зацікавлених підрозділів. Це дає змогу забезпечити обмін інформацією та думками, запобігти конфліктам напрямів політики та гармонізувати заходи й інструменти. Робота комітетів з фінансової стабільності, монетарної політики, питань нагляду та регулювання діяльності банків покликана, зокрема, забезпечувати координацію макропруденційної, мікропруденційної та монетарної політики.

Валютна лібералізація та макропруденційна політика

Україна – країна з малою відкритою економікою, чутливою до нестабільності на міжнародних фінансових ринках. Тому зовнішній фактор мав дуже велике значення під час минулих криз. Це проявлялося у впливі валютних коштів з банківського сектору та капіталу за кордон, труднощах із рефінансуванням зовнішніх боргів, скороченням міжнародних резервів НБУ, значному девальваційному тискові на курс гривні. У таких випадках часто НБУ змушений реагувати на ризики запровадження валютних обмежень, використовуючи їх як інструмент макропруденційної політики.

Ухвалений у червні 2018 року Закон України «Про валюту і валютні операції» передбачає вільний рух капіталу. В умовах фінансової стабільності всі перешкоди для транскордонних валютних операцій буде знято. Водночас із появою ознак нестійкості фінансового сектору НБУ має право запроваджувати

захисні заходи або ж спеціальні тимчасові норми роботи банківського сектору. Серед них можуть бути й обмеження на відплив боргового капіталу, залученого банками та їхніми клієнтами. НБУ вважає, що обмеження на рух капіталу – це інструмент останньої надії, його можна застосовувати лише тоді, коли інші макропруденційні заходи не досить ефективні. Тому НБУ надаватиме перевагу іншим інструментам, якщо вони будуть дієвими.

НБУ запобігатиме накопиченню системних ризиків, пов'язаних із припливом капіталу, за допомогою обов'язкового резервування короткострокових коштів, залучених на зовнішніх ринках. Наприклад, цей інструмент може використовуватися в разі швидкої кредитної експансії, що забезпечується залученими на зовнішніх ринках коштами. Проте він є допоміжним і перевага надаватиметься інструментам капіталу та секторальним інструментам, що обмежують кредитну експансію. Також якщо зростатиме попит на валюту через форвардні контракти, НБУ зможе встановлювати спеціальні вимоги до обов'язкових резервів банків за такими операціями.

Інформаційне підґрунтя

Ефективність макропруденційної політики залежить від якості інформації, на якій вона ґрунтується. На сьогодні в Україні не всі необхідні дані доступні.

Інформація про банківський сектор є найбільш повною. Дуже важливим елементом став Кредитний реєстр НБУ. До нього передається інформація

про кредитні операції, за якими заборгованість не менша 100 мінімальних зарплат. З його допомогою НБУ зможе регулярно калібрувати коефіцієнти ймовірності дефолту (PD) та втрат у разі дефолту (LGD), що їх мають використовувати банки для оцінювання кредитного ризику. Також Кредитний реєстр дає змогу моніторити концентрацію кредитних ризиків у системі.

Обсяг та якість інформації про небанківські фінансові установи та нефінансові корпорації також можна вважати задовільними. Водночас даних про інші сектори економіки наразі недостатньо. Бракує даних для оцінювання боргового навантаження та поведінки домогосподарств у розрізі груп за

доходами. Вони потрібні для коректного розрахунку обмежень на розміри кредитів (LTV, DSTI, DTI). Необхідно вдосконалити систему збору даних про стан ринку нерухомості.

НБУ надалі працюватиме над підвищенням якості та доступності інформації, необхідної для підготовки рішень з макропруденційної політики. Зокрема пріоритетним є впровадження єдиних стандартів звітності для учасників фінансового сектору (FINREP та COREP) для забезпечення доступності та порівнянності даних. Робота над розширенням обсягу та якості даних буде одним із середньострокових пріоритетів.

Джерела інформації стосовно фінансової стабільності за секторами

Практика макропруденційної політики в Україні

Етапи проведення макропруденційної політики

Процес проведення макропруденційної політики складається з чотирьох етапів.

Цикл макропруденційної політики

1. Виявлення системних ризиків. На цьому етапі проводиться аналіз стану ключових ринків на основі відкритих статистичних даних, а також інформації від підрозділів НБУ, зокрема відповідальних за банківський нагляд, монетарну політику, оверсайт платіжних систем, операції на відкритому ринку. Також беруться до уваги думки інших регуляторів фінансового сектору.

Для виявлення ризиків використовуються кількісні індикатори та експертні судження, зокрема такі:

- макроекономічна, грошово-кредитна, банківська статистика, показники фінансового, реального секторів та ринку нерухомості;
- показники платоспроможності фінансово-промислових груп – найбільших позичальників українських банків, сектору домогосподарств;
- опитування банків та інших учасників фінансового ринку.

Орієнтовний перелік індикаторів для відстеження

Проміжні цілі	Індикатори
Недопущення надмірного зростання кредитування	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Відхилення частки банківських кредитів у ВВП від довгострокового тренду; ▪ динаміка кредитування, у тому числі за секторами економіки; ▪ коефіцієнт левериджу (співвідношення капіталу першого рівня банків та всіх балансових і позабалансових активів); ▪ достатність капіталу; ▪ динаміка частки непрацюючих кредитів; ▪ рівень покриття непрацюючих кредитів резервами; ▪ динаміка цін на житло та їх відхилення від довгострокового тренду;

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ динаміка LTV для нових іпотечних кредитів; ▪ співвідношення заборгованості населення перед банками та його доходів; ▪ динаміка співвідношення цін на житло та доходів населення; ▪ динаміка співвідношення цін на житло та вартості його оренди; ▪ динаміка вартості оренди та вакантності на ринку комерційної нерухомості; ▪ умови та стандарти кредитування (на основі опитування банків)
Недопущення дефіциту ліквідності	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Співвідношення обсягів кредитів та депозитів; ▪ коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR); ▪ коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR); ▪ структура банківських зобов'язань за строками; ▪ ліміти відкритої валютної позиції банків; ▪ частка зовнішніх запозичень у структурі зобов'язань банків; ▪ динаміка CDS за борговими інструментами банків
Обмеження концентрації ризиків	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Структура кредитного портфеля банків за секторами; ▪ регіональна структура кредитного портфеля банків; ▪ валютна структура кредитного портфеля банків; ▪ концентрація кредитування за окремими фінансово-промисловими групами; ▪ рівень взаємозв'язків між банками
Обмеження системного впливу викривлених стимулів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Співвідношення активів банківського сектору та ВВП; ▪ частка системно важливих банків у загальному обсязі виданих кредитів та депозитів фізосіб; ▪ частка системно важливих платіжних систем у загальному обсязі операцій; ▪ динаміка відсоткових ставок; ▪ чиста процентна маржа; ▪ рентабельність капіталу банків

2. Вибір та калібрування інструментів. НБУ вибирає такий макропруденційний інструмент, який найбільше відповідає виявленому системному ризику. У процесі вибору макропруденційних інструментів НБУ враховує такі фактори: масштаб системного ризику (стосується всього сектору чи його частини), його походження (від позичальників чи кредиторів), спосіб дії інструментів (вплив на активи/пасиви банку або на його поведінку на ринку), їх вплив на фінансовий цикл (стримування зростання чи обмеження падіння), наявність побічних/небажаних ефектів їх дії. Далі відбувається їхнє узгодження з іншими видами політики НБУ та калібрування відповідно до масштабу та зони поширення ризику, умов та перспектив розвитку фінансового сектору. Інструменти мають бути завчасно визначені та відкалібровані на випадок необхідності їх активації.

У своєму виборі НБУ орієнтується на базовий перелік інструментів, запропонований ESRB, але за потреби може використовувати й інші макропруденційні заходи, зокрема для нівелювання ризиків, характерних суто для українського банківського сектору.

3. Макропруденційне реагування. Залежно від ситуації НБУ може реагувати на системні ризики такими способами:

- попередження про ризики. Повідомлення учасників фінансового ринку, інших регуляторів, органи влади, громадськість про ризики для фінансової стабільності. Це обов'язковий етап. Макропруденційне реагування вичерпується

лише ним, якщо застосування макропруденційних обмежень передчасне, недоцільне або неможливе.

- запровадження макропруденційних інструментів. Якщо попередження про ризики замало, НБУ використовуватиме макропруденційні інструменти, проаналізувавши переваги та недоліки їх застосування перед запровадженням. Рішення про запровадження макропруденційних інструментів та їхні параметри рекомендує КФС і затверджує Правління НБУ. Якщо ризики не можуть бути усунуті заходами НБУ, він ініціюватиме їх розгляд на РФС або ініціюватиме залучення інших відомств. НБУ заздалегідь повідомляє учасників фінансового сектору про запровадження більшості макропруденційних інструментів.

4. Оцінювання впливу макропруденційної політики. НБУ збирає інформацію про результати застосування макропруденційних інструментів та оцінює її, щоб чітко розуміти всі ефекти. Після запровадження інструменту НБУ вивчить його вплив на фінансову систему на основі аналізу звітності окремих банків, основних параметрів банківської системи та ринків, динаміки настроїв учасників фінансового ринку. Це дасть змогу визначити, чи правильно був ідентифікований ризик, чи вдалося досягти проміжних цілей, та оцінити дієвість макропруденційного інструменту. Оцінки окремих інструментів формуватимуть інтегральну оцінку макропруденційної політики.

НБУ також *ex ante* та *ex post* досліджуватиме трансмісійний механізм інструментів, щоб краще зрозуміти їх функціонування та точніше їх калібрувати. Для оцінювання ефективності застосованих інструментів НБУ використовуватиме моделювання та відгуки учасників ринку.

Роль стрес-тестування

Важливу роль у виявленні системних ризиків відіграє стрес-тестування. У сценарії стрес-тестів закладено погіршення макроекономічних, галузевих та специфічних фінансових показників. Тому стрес-тестування дає змогу оцінити, як вплине на банки той чи інший економічний шок, до яких втрат банківської системи він призведе. Навіть якщо закладений у сценарії шок ніколи не реалізується, в результаті тестування НБУ отримує чимало інформації. Вона буде підставою для вжиття заходів впливу чи надання рекомендацій окремим фінустановам або запровадження макропруденційних інструментів.

Для цілей проведення стрес-тесту важливо відповісти на питання «що могло би бути з банками», якби реалізувався найгірший сценарій, навіть якщо регулятор повністю впевнений, що ймовірність його настання в осяжному майбутньому є мізерною. Стрес-тест не є пошуком відповіді на питання про те, що відбуватиметься із банками у найближчі роки.

НБУ проводитиме стрес-тестування на мікро- та макрорівнях. Цикл тестування банків поодиночі та банківської системи загалом охоплюватиме календарний рік.

Мікрострес-тести

Як правило, перед проведенням мікрострес-тестування НБУ оцінює якість активів банків. Самі тести детально моделюють діяльність окремих фінустанов. Тестування відбувається за принципом згори вниз, тобто НБУ проводить розрахунки на основі інформації, отриманої від банків. За результатами мікрострес-тестування НБУ встановлюватиме додаткові вимоги до банків – сформувати додаткові буфери капіталу чи реструктурувати активи та бізнес-процеси. Їх виконання повинно забезпечити стійкість банків у разі кризи.

Щороку НБУ тестуватиме банки, на які припадає принаймні 90% активів банківського сектору. Малих банків це не стосуватиметься, адже втрата ними капіталу в період кризи не створює системних ризиків.

Макрострес-тести

Макрострес-тестування проводиться для сектору в цілому, здебільшого без заглиблення в діяльність окремих установ. Макрострес-тести оперують агрегованими даними. Якщо тестування виявить системні ризики, що стосуються багатьох банків, НБУ

може вдаватися до застосування макропруденційних інструментів.

Макрострес-тест може ґрунтуватися на підсумках індивідуального оцінювання банків. Тоді він додатково моделює взаємозв'язки між фінустановами, що можуть призвести до ланцюгової реакції (feedback loop).

Макроекономічні сценарії для стрес-тестування

Стрес-тести містять два макроекономічних сценарії – базовий та несприятливий. Найвагоміші фактори ризику є основою моделювання несприятливого сценарію, за яким НБУ оцінює стійкість банків до кризових явищ. Базовий сценарій дає змогу отримати основу для порівняння, а також виявити слабкі сторони поточної бізнес-моделі банків. НБУ розробляє сценарії на три роки. Такий період дає змогу змоделювати всі стадії кризи – від її розгортання до початку відновлення економіки.

Базовий сценарій загалом відповідає макроекономічному прогнозу НБУ. Несприятливий сценарій моделює глибоку, але можливу кризу (severe but plausible scenario). Він не обов'язково повинен враховувати досвід попередніх криз та не є альтернативним макроекономічним прогнозом НБУ.

Моделювання сценарію спирається на чотири ключові групи показників:

- обсяги ВВП і виробництва. Припускається, що вони суттєво впадуть, причому в різних секторах по-різному;
- обмінний курс. Передбачається значна девальвація гривні;
- інфляція. Припускається, що в період кризи ціни зростатимуть прискореними темпами, зокрема внаслідок девальвації;
- відсоткові ставки. Закладається різке зростання облікової ставки НБУ та комерційних ставок, у результаті чого процентний спред та маржа банків переважно знижуватимуться.

Залежно від розвитку банківського сектору та економіки НБУ змінюватиме перелік факторів ризику в несприятливому сценарії. Можливе й використання оберненого стрес-тестування (reverse stress-testing): для цього спочатку визначається розмір збитків, які банки повинні абсорбувати, і, зважаючи на це, моделюється динаміка ключових макроекономічних показників, що формують відповідні збитки.

Моделювання показників окремих банків або сектору в цілому не має на меті отримати максимально точний прогноз їхньої динаміки. Це неможливо через припущення статичного балансу. Водночас базовий та несприятливий сценарії дають змогу оцінити, як

можуть реалізуватися наявні дисбаланси та як це вплине на прибутковість і капітал банків.

НБУ планує щорічно інформувати про макроекономічні сценарії для стрес-тестів банків та громадськість, докладно пояснюючи логіку їх побудови.

Фокус макропруденційної політики

Системні ризики можуть змінюватися залежно від етапу розвитку банківського сектору, фази фінансово-економічного циклу, зовнішніх умов. Але на сьогодні в Україні є низка ризиків тривалої дії. НБУ відстежуватиме їхній розвиток, а за необхідності вдаватиметься до регулювання.

Коротка строковість фондування банків

За останні 10 років структура фондування банків суттєво змінилася. Частка зовнішнього боргу в зобов'язаннях фінустанов скоротилася з 38% у 2009 році до 13% у середині 2018 року. Водночас зросла частка депозитів, залучених на внутрішньому ринку, й у 2018 році перевищувала 75%. З одного боку, банківський сектор уже незалежний від світових ринків боргу, що обмежує канали впливу зовнішніх кризових явищ на Україну. З іншого – виникла нова загроза: коротка строковість коштів населення та бізнесу, що підвищує ризик ліквідності. Понад 70% сукупних зобов'язань банків у гривні має залишковий термін погашення до одного місяця. Тому необхідно стимулювати банки тримати більшу частину активів у високоліквідних складових, а також подовжувати структуру фондування, наприклад, залучати депозити на довший строк.

Можливі дії НБУ – запровадження нормативів LCR (із грудня 2018 року) та NSFR (у 2020 році), жорсткіших вимог до внутрішніх практик управління ліквідністю банків.

Ефект від застосування інструментів – подовження строковості фондування, усунення розривів строковості між активами й пасивами, формування запасу ліквідності шляхом тримання більшої частки активів у високоліквідних складових.

Значний рівень доларизації банківського сектору

В Україні баланси банків надмірно доларизовані. Це зумовлено двома основними причинами. По-перше, через регулярні сплески інфляції гривня постійно втрачала купівельну спроможність. Тому населення тримає значну частку заощаджень в іноземних валютах. По-друге, колись щедре зовнішнє фондування банків сприяло стрімкому зростанню валютного кредитного портфеля. У результаті кризи 2014–2016 років частки валютних активів і пасивів знизилися через відплив валютних депозитів та міжбанківських кредитів, конвертацію валютного фондування в капітал та значні реструктуризації валютних кредитів з переведенням у гривню. Проте через девальвацію гривні вони високі й дотепер:

валютна складова в депозитах становить 45%, а в чистих кредитах – 41%. Такі рівні створюють системні ризики, зокрема підвищують валютний ризик банків. Стрес-тестування показує, що значна кількість корпоративних клієнтів банків може припинити обслуговувати кредити, якщо гривня суттєво знеціниться. НБУ стимулюватиме банки знижувати ступінь доларизації своїх балансів.

Можливі дії НБУ – запровадження додаткових ваг ризику для валютних активів, жорсткіших вимог до оцінювання кредитного ризику за кредитами в іноземній валюті, розробка рекомендацій банкам для зниження частки валютних кредитів у портфелях.

Ефект від застосування інструментів – зниження валютного ризику для банків та їхніх клієнтів.

Висока частка державного капіталу в банківському секторі

Частка держбанків у банківському секторі завжди була високою, але під час кризи 2014–2016 років зросла ще більше. Після націоналізації Приватбанку у грудні 2016 року вона додатково різко зросла на понад 20 в. п. за активами й на кінець вересня 2018 року становила 54% за чистими активами, 64% за роздрібними депозитами та 38% за чистими кредитами. До 2014 року державні банки були джерелом кредитування бізнесу наближених до влади осіб. Більшість таких кредитів стали непрацюючими. На сьогодні таку практику припинено, але в діяльності держбанків залишається чимало проблем: низька якість ризик-менеджменту, значна роль держбанків у підтримці уряду ліквідністю. Додаткова проблема полягає в тому, що ці фінустанови не орієнтовані на максимізацію прибутку, але внаслідок свого розміру формують тенденції ціноутворення на пасиви та активи.

Можливі дії НБУ – активний моніторинг виконання стратегій розвитку держбанків, спрямованих на усунення наявних проблем, встановлення буферів системної важливості та системного ризику, формування вимог щодо посилення управління ризиками.

Ефект від застосування інструментів – зниження частки державного капіталу в банківському секторі, посилення конкуренції, підвищення операційної та фінансової ефективності держбанків.

Стрімке зростання споживчого кредитування

Таке кредитування привабливе для банків, бо забезпечує диверсифікацію ризиків та високу дохідність. Тому воно стрімко зростає: темпи приросту чистого кредитного портфеля у гривні перевищують 35% р/р. Загальний обсяг виданих роздрібних кредитів поки невеликий відносно ВВП та доходів населення. Проте якщо високі темпи зростання збережуться – почнуть накопичуватися кредитні

ризика на рівні як окремих банків, так і системи в цілому. За оцінками НБУ, ця загроза збережеться в довгостроковій перспективі.

Можливі дії НБУ – регулярний перегляд мінімальних значень регуляторних параметрів PD та LGD, запровадження додаткових ваг ризику для споживчих кредитів, а також обмежень DSTI чи DTI.

Ефект від застосування інструментів – досягнення консервативного оцінювання кредитних ризиків банками, недопущення зниження стандартів кредитування та надмірної закредитованості окремих груп населення.

Перетікання активів та операцій до небанківського фінансового сектору

Жорстке регулювання банківського сектору має суттєвий побічний ефект: частина активів та операцій перетікає до небанківських фінансових установ. Стандарти нагляду за ними низькі – це призводить до регуляторного арбітражу. Фінансова звітність небанківських установ переважно не відображає реального стану їхніх ліквідності та платоспроможності. Тому відстежувати системні ризики в цьому сегменті неможливо. Крім того, НБУ не має достатньо повноважень, щоб належно реагувати на відповідні загрози. Рекомендацій РФС, учасником якої є Нацкомфінпослуг, зазвичай недостатньо, щоб нейтралізувати ризики.

Можливі дії НБУ – розбудова системи мікро- та макропруденційного нагляду за небанківським фінсектором після ухвалення закону про консолідацію наглядових функцій (так званого закону про split).

Ефект від застосування інструментів – звуження каналів регуляторного арбітражу в фінансовому секторі, якісніше регулювання та забезпечення вищої стійкості небанківських фінансових установ.

Висока концентрація кредитних ризиків

Кредитний портфель банківського сектору в цілому дуже концентрований. За оцінками НБУ, у жовтні 2018 року на 20 найбільших груп приватних компаній, контрольованих спільними власниками, припадало 51% валових та 28% чистих корпоративних банківських кредитів. Частка непрацюючих кредитів за цими бізнес-групами становила близько 77%. Така концентрація невиправдано висока, що створює надмірні кредитні ризики для сектору загалом. НБУ очікує, що банки диверсифікують кредитні портфелі та інтенсивніше кредитуватимуть малий та середній бізнес.

Можливі дії НБУ – інформування учасників ринку про ступінь концентрації корпоративного кредитного портфеля, щоб банки могли приймати зважені кредитні рішення, жорсткіший моніторинг стандартів оцінювання кредитних ризиків великих клієнтів.

Ефект від застосування інструментів – диверсифікація кредитного портфеля банківського сектору в розрізі як секторів, так і розміру позичальників.

Високі обсяги кредитування пов'язаних осіб

У 2015–2016 роках НБУ провів діагностику кредитів, наданих пов'язаним із банками особам. Виявилось, що на них припадало близько чверті кредитного портфеля банків із приватним українським капіталом. Понад 40 банків порушували норматив кредитування пов'язаних осіб. Діагностика показала, що кредитування пов'язаних осіб суттєво підвищує кредитні ризики. А досвід свідчить, що пов'язані компанії, як правило, першими припиняють обслуговувати кредити під час кризи, що призводить до банкрутства банку. Від початку 2016 року обсяги пов'язаного кредитування суттєво знизилися загалом у банківському секторі, проте для окремих банків цей фактор ризику досі вагомий. НБУ очікує, що проблему надмірного кредитування пов'язаних осіб буде повністю вирішено протягом двох наступних років.

Можливі дії НБУ – контроль за виконанням програм скорочення пов'язаного кредитування, вжиття заходів впливу в разі порушення графіків виконання програм, установлення жорсткіших правил розрахунку достатності регулятивного капіталу для банків, що порушують нормативи пов'язаного кредитування.

Ефект від застосування інструментів – досягнення помірних обсягів кредитів, наданих пов'язаним із банком особам, підвищення якості кредитного портфеля.

Висока частка непрацюючих кредитів

Частка непрацюючих кредитів у портфелі українських банків становить 54%. Це результат кредитної експансії минулих років, коли стандарти оцінювання платоспроможності позичальників були низькими, а права кредиторів недостатньо захищеними. Інша вагома причина – практика кредитування пов'язаних осіб, що припинили обслуговувати кредити під час кризи. На сьогодні всі проблемні кредити визнані банками, рівень покриття непрацюючих кредитів резервами постійно зростає й у жовтні 2018 року був близьким до 86%. Тому надалі непрацюючі кредити суттєво не впливатимуть на фінансові результати та капітал банків. Проте велика їх частка – тягар для банківського сектору, особливо для держбанків, у яких сконцентровано близько 66% NPL сектору (37% припадає на Приватбанк). НБУ вважає, що банки мають інтенсивніше розчищати баланси: непрацюючі кредити слід реструктуризувати, продати чи списати.

Можливі дії НБУ – окремою постановою зобов'язати банки вибудувати ефективну внутрішню систему роботи з непрацюючими активами, розробити рекомендації з роботи з непрацюючими кредитами, сприяти утворенню активного ринку непрацюючих кредитів.

Ефект від застосування інструментів – очищення балансів банків від проблемних кредитів, побудова систем моніторингу стану кредитного портфеля.

Цілі та макропруденційні інструменти в Україні

На сьогодні НБУ вже використовує низку класичних макропруденційних інструментів та заходів, що можна прирівняти до них. У наступні два роки планується запровадити ще кілька інструментів. Протягом цього часу НБУ адаптуватиме їх до українських умов, збиратиме необхідну інформацію,

напрацьовуватиме моделі для оцінювання ефектів застосування інструментів.

Ураховуючи рекомендації ESRB та стан українського банківського сектору, на додачу до п'яти базових проміжних цілей макропруденційної політики НБУ визначив шосту – зниження рівня доларизації в секторі. Для досягнення кожної з цілей НБУ використовуватиме низку інструментів, наведених у таблиці. Цей перелік не є вичерпним: за необхідності його буде розширено.

Проміжні цілі макропруденційної політики та орієнтовний перелік інструментів для України

Проміжні цілі	Можливі інструменти
1. Недопущення надмірного зростання кредитування	<p>Інструменти капіталу:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; ▪ контрциклічний буфер капіталу – активація можлива не раніше ніж у 2020 році; ▪ буфер консервації капіталу – активація передбачена у 2020 році, буфер становитиме 0.625% з поетапним збільшенням до 2.5% до початку 2023 року; ▪ буфер системного ризику; ▪ секторальні вимоги до капіталу; ▪ додаткові ваги ризику для окремих типів кредитів; ▪ коефіцієнт левериджу. <p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ регуляторні вимоги до розрахунку пруденційних резервів (мінімальні рівні параметрів PD та LGD). Банки зобов'язані використовувати єдину скорингову модель для розрахунку пруденційних (регуляторних) резервів (кредитного ризику). Якщо загальна сума пруденційних резервів перевищує суму резервів за МСФЗ, регулятивний капітал банків зменшується на цей надлишок; ▪ створення Кредитного реєстру НБУ; ▪ обмеження співвідношення основної суми кредиту та вартості забезпечення (loan-to-value ratio, LTV); ▪ обмеження співвідношення виплат за кредитом та доходу (debt service-to-income ratio, DSTI), загальної суми кредиту та доходу (debt-to-income ratio, DTI).
2. Недопущення дефіциту ліквідності	<p>Інструменти ліквідності:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). Із грудня 2018 року запроваджено норматив за всіма валютами та окремо за групою іноземних валют на рівні 80%. До завершення 2019 року значення нормативу буде підвищено до 100%; ▪ коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) – планується до запровадження від початку 2020 року; ▪ норма обов'язкового резервування за короткостроковими зовнішніми запозиченнями (становить 0% на кінець жовтня 2018 року); ▪ інші вимоги до фондування, наприклад, співвідношення кредитів та депозитів (loan-to-deposit ratio, LTD); ▪ додаткові вимоги до ліквідності, наприклад, буфери ліквідності.
3. Обмеження концентрації ризиків	<p>Інструменти капіталу:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; ▪ буфер системного ризику. <p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ обмеження концентрації великих кредитних ризиків. На сьогодні максимальна сума кредиту, яку банк може видати одному контрагенту чи групі пов'язаних між собою осіб, становить 25% регулятивного капіталу; ▪ обмеження кредитів пов'язаним із банком особам. На сьогодні становить 25% регулятивного капіталу. НБУ планує запровадити жорстке правило, що регулятивний капітал банку коригуватиметься на суму перевищення обсягу кредитів пов'язаним особам над встановленим лімітом; ▪ додаткові вимоги до капіталу у разі значних концентрацій у окремих секторах чи типах кредитів.

<p>4. Обмеження впливу викривлених стимулів (зокрема державних банків)</p>	<p>Інструменти капіталу:</p> <ul style="list-style-type: none"> вимоги до капіталу за результатами стрес-тестування; додаткові вимоги до капіталу системно важливих банків. Можуть бути запроваджені від початку 2020 року на рівні від 1% до 2% залежно від ступеня системної важливості банку; буфер системного ризику. <p>Інструменти ліквідності:</p> <ul style="list-style-type: none"> додаткові вимоги до ліквідності системно важливих банків. <p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> сприяння реалізації стратегії розвитку державних банків; надання рекомендацій для посилення практик управління ризиками.
<p>5. Підвищення стійкості фінансової інфраструктури</p>	<p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> посилений оверсайт ключових елементів платіжної інфраструктури; підвищення стійкості платіжних систем центрального банку (СЕП НБУ, ПРОСТІР).
<p>6. Зниження рівня доларизації в секторі</p>	<p>Інструменти ліквідності:</p> <ul style="list-style-type: none"> підвищені значення PD та LGD для кредитів у іноземній валюті, що оцінюються на груповій основі; коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземній валюті. <p>Інші інструменти:</p> <ul style="list-style-type: none"> заборона валютних кредитів домогосподарствам. Її запровадили на рівні закону в 2009 році на невизначений термін. Передумов для послаблення такого обмеження на сьогодні немає; обмеження відкритої валютної позиції. Станом на жовтень 2018 року діють ліміти на коротку та довгу валютні позиції банків на рівні 5% регулятивного капіталу. НБУ змінюватиме ліміт залежно від ситуації на валютному ринку, проте обмеження зберігатиметься й надалі; вимоги до перебалансування валютної структури кредитного портфеля за результатами стрес-тестування банків; норма обов'язкового резервування за короткостроковими зовнішніми запозиченнями; запровадження додаткових ваг ризику для валютних активів; установлення жорсткіших вимог до оцінювання кредитного ризику за кредитами в іноземній валюті.

* Синім кольором позначено інструменти, які вже застосовуються. Інші інструменти НБУ може запровадити в майбутньому.

Система комунікації

Налагоджені комунікації – вагомий фактор ефективності макропруденційної політики. Вони дають

змогу формувати очікування цільових аудиторій, сприяють усвідомленню ризиків громадськості, підвищують рівень обізнаності про макропруденційне регулювання.

Цільові аудиторії та завдання комунікацій макропруденційної політики

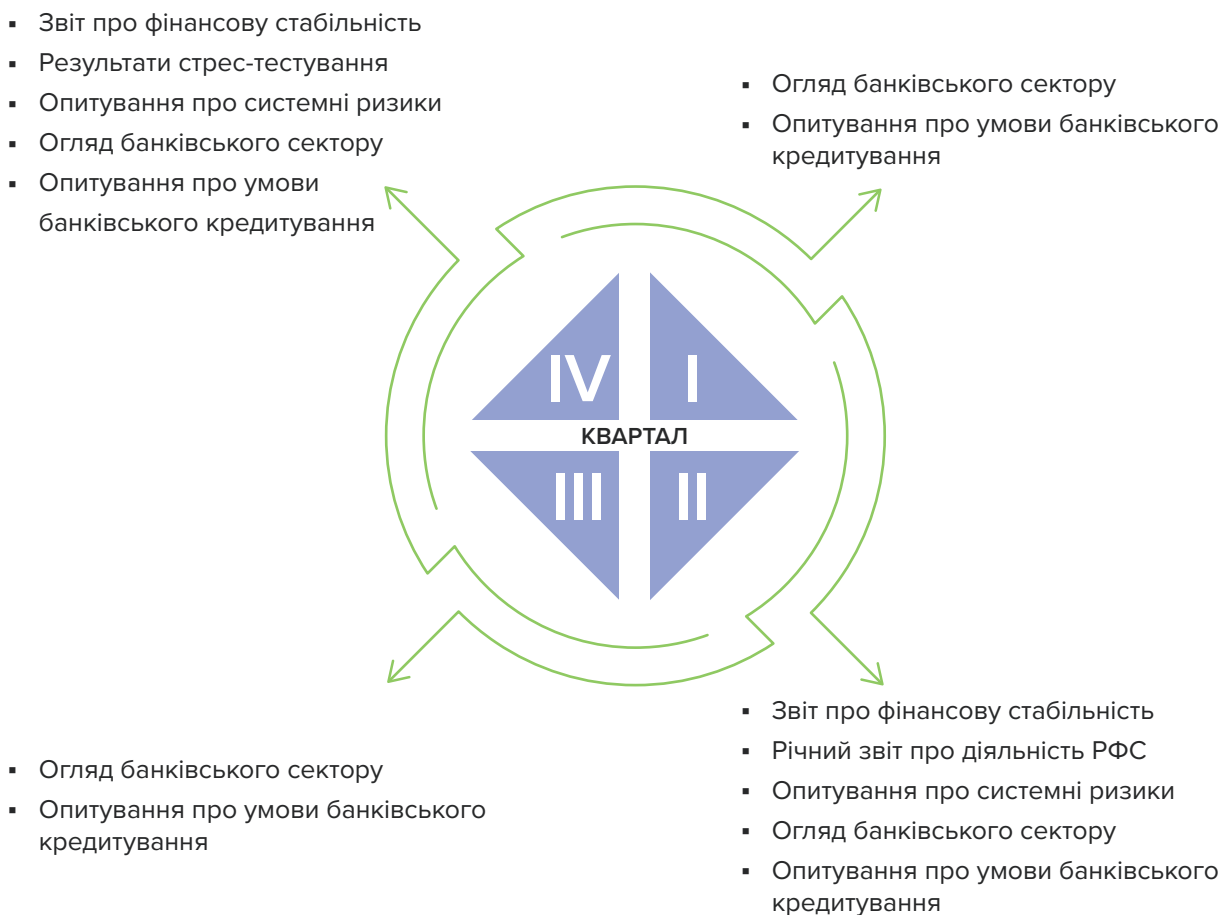
Комунікація макропруденційної політики містить три складові:

- пояснення системи макропруденційного регулювання. НБУ розповідає про цілі макропруденційної політики, повноваження відповідних органів, систему прийняття рішень, наявні інструменти. Ця Стратегія – частина такої роботи;
- попередження про ризики. Проаналізувавши системні ризики, НБУ інформує про найсуттєвіші з них, якщо оприлюднення такої інформації саме собою не створює загрози;
- повідомлення про макропруденційні заходи. Разом із запровадженням макропруденційного

інструменту НБУ пояснює свої дії банкам, надає їм шаблони або інструкції для розрахунків.

Ключовий інформаційно-аналітичний продукт про системні ризики – Звіт про фінансову стабільність. Інші важливі регулярні публікації НБУ – Огляд банківського сектору, Опитування про системні ризики та Опитування про умови банківського кредитування. Щороку оприлюднюватимуться результати стрес-тестування та звіт про діяльність РФС. Крім цього, НБУ проводитиме нерегулярні комунікаційні та навчальні заходи (зокрема у ЗВО) Основний канал для комунікації – розділ «Фінансова стабільність» на офіційному Інтернет-представництві НБУ.

Цикл публікацій з фінансової стабільності

Глосарій

Фінансова стабільність – це стан фінансової системи, за якого вона здатна належно виконувати свої основні функції, такі як фінансове посередництво та здійснення платежів, а також протистояти кризовим явищам. Фінансова система вважається стабільною, якщо: а) вона ефективно перерозподіляє ресурси від власників заощаджень до інвесторів; б) фінансові ризики ретельно оцінюються та адекватно управляються; в) фінансова система здатна абсорбувати шоки без значних негативних наслідків.

Системний ризик – можливість такого функціонального ураження всієї або частини фінансової системи, яке не даватиме змоги належним чином перерозподіляти фінансові ресурси, що матиме потенційні негативні наслідки для економіки. Має циклічну та структурну складову.

Циклічний ризик – пов'язаний зі схильністю економічних агентів брати на себе значні ризики в періоди економічного підйому.

Структурний ризик – обумовлений розподілом ризиків та зв'язками між учасниками системи, через які система стає вразливою.

Макропруденційна політика – комплекс заходів, спрямованих на виявлення та оцінку системних ризиків для фінансової стабільності та пом'якшення цих ризиків.

Інструмент макропруденційної політики – вимоги та обмеження, що застосовуються до фінансової системи в цілому або окремих груп її учасників з метою досягнення проміжних та стратегічних цілей макропруденційної політики.

Буфер капіталу – обсяг капіталу, який банк повинен утримувати понад регуляторний мінімум. Може встановлюватись уніфіковано для всіх банків (або

групи банків) або визначатись індивідуально за результатами оцінки ризиків.

Системно важливі фінансові інститути – фінансові установи, банкрутство яких з огляду на їх масштаб, складність, незамінність та взаємопов'язаність з іншими установами може призвести до значних дисбалансів у фінансовій системі та економіці.

Стрес-тест – діагностичний інструмент для оцінки стійкості фінансових інститутів та/або фінансових систем до потенційних шоків, таких як різкі зміни внутрішніх та/або зовнішніх економічних умов чи поведінки економічних агентів.

Регуляторний арбітраж – практика фінансових інститутів користуватися перевагами більш м'якого регулювання з метою збільшення прибутків, що може призводити до накопичення системних ризиків.

SREP (supervisory review and evaluation process) – процес наглядової оцінки та перевірки, під час якого оцінюються ризики кожного банку за такими елементами, як бізнес-модель, корпоративне управління, достатність капіталу та ліквідності.

Імовірність дефолту (PD) – коефіцієнт, що відображає ймовірність припинення виконання боржником/ контрагентом своїх зобов'язань (дефолт).

Втрати в разі дефолту (LGD) – коефіцієнт, що відображає рівень втрат (збитків) унаслідок дефолту боржника/контрагента.

Непрацюючий актив/кредит – актив, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків-боржників), або за яким контрагент неспроможний забезпечити виконання зобов'язань без стягнення забезпечення.